

Рецензія
на дисертацію Кропивного Олександра Олександровича
«Цифрові аудіовізуальні колекції українського музичного фольклору:
організація системного функціонування»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво»
галузі знань 02 «Культура і мистецтво»

Проблема охорони й вивчення національної спадщини набуває в час нинішньої російсько-української війни першорядного значення і стає для вчених-гуманітаріїв пріоритетним завданням, від вирішення якого залежить збереження культурного надбання для наступних поколінь. Уже зараз мистецтвознавці укладають електронні реєстри пам'яток матеріальної спадщини, зруйнованих унаслідок воєнних дій (а для пошкоджених, теж об'єднаних в реєстри, планується відновлення), чим опікується держава. Що стосується пам'яток *усної вітчизняної історії та культури*, вони перебувають у складній ситуації, оскільки їх архівування та облік (власне, їх документованих форм) допоки не є централізованим і ведеться окремими установами та зацікавленими науковцями. Особливої уваги потребує народна музика, позаяк – без збереження у живій традиції та без фіксації у цифрових записах та адекватних графічних формах – вона поступово зникає із суспільної практики й пам'яті, не лишаючи сліду. Проблематика дисертації Олександра Кропивного видається актуальною також у дискурсі сучасного соціально-економічного зламу та змінення суспільних засад сільського господарювання, унаслідок яких фольклорні традиції теж так чи інакше поступово згасають, а їхні електронні відбитки стають їх єдиною матеріалізованою формою. Не викликає сумніву, що аудіо-фонди, які перебувають у відносно «спокійних» умовах у віддаленні від фронту, також потребують зусиль щодо їх збереження, позаяк, в умовах сучасного етнічного й культурного геноциду, гарантії їх забезпечення на території України немає.

Оскільки професійні інституції та етномузикологи України вже зібрали протягом кількох десятиліть і продовжують принагідно збирати

власні аудіо та відеофонди етномузики – базу джерел – робота з ними на часі актуалізується. Фізичне старіння та катастрофічне погіршення стану старих носіїв (бобін, касет) вимагає невідкладного виготовлення їх сучасних цифрових копій, але цей перший крок має далі привести до чіткої організації та інтеграції архівів між собою та до пов'язання з іншими етно-мистецькими фондами та базами (завдання, що віддавна успішно вирішується в європейських країнах, від яких Україна помітно відстає). Відтак автор визначає *мету* роботи як розробку концепції збереження даних і метаданих – теоретичного підґрунтя для майбутнього національного Цифрового репозиторію українського музичного фольклору (ЦР УМФ) (с. 33).

Структура дисертації логічна й значною мірою визначена її дводільною назвою, де перший означений феномен, «цифрові аудіовізуальні колекції українського музичного фольклору», представляє, власне, *об'єкт* дослідження (його детально розглянуто в другому й третьому розділах), натомість друга частина назви націлює на аналітичну розробку цифрового сховища УМФ (розділи четвертий і п'ятий), яке матиме системне функціонування.

Перший розділ виконує функцію необхідного бібліографічного огляду, зробленого під кутом зору розвитку в Україні архівних практик у зв'язку з технологіями звукозапису. Автор виокремлює три технологічні етапи, простежуючи пов'язані з ними видозміни типу збирацького сеансу (власне, методики польової роботи); розглядає моделі каталогізації записів етномузики, внесок у їх розробку дослідників В. Гошовського, Є. Єфремова, І. Клименко, Б. Луканюка. Описано також практику польового звукозапису (з технічного боку) й принципи паспортизації пісень, зокрема, пояснюється така особливість радянських і пострадянських фондів як невіддільність аудіозапису від його супровідного графічного документу, який укладався як під час сеансу запису, так і після експедиції. Зазначено створення графічних картотек і спробу створення комп'ютерної картотеки (Є. Єфремов), зміст Листків збирача й Карт записувача (Б. Луканюк), що

являють собою компоненти та «логічні моделі майбутніх реляційних баз даних ще в межах аналогового архівного мислення» (с. 91–92). Водночас важливо, що методика фіксації та опису матеріалів, напрацьована українськими етномузикологами, визнана *сумісною* із сучасними вимогами до баз даних. Формат розрізаних аудіо-фондів та паперових каталогів «доводить необхідність переходу до єдиної цифрової системи, яка об'єднала б аудіовізуальні дані з паспортними та аналітичними параметрами» (с. 92).

У другому розділі критично зіставлені засади й принципи архівного укладання та функціонування цифрових *колекцій* трьох провідних вітчизняних наукових інституцій (це Проблемні науково-дослідні лабораторії музичної етнології Київської (ЛЕК) і Львівської музичних академій та архів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Рильського). Окрім трьох основних описано сім мережевих колекцій за вебсайтами (2.4). Це комплексна детальна характеристика вітчизняних колекцій, яка розгортає широку панораму презентацій етномузичних явищ, запроваджених в різні десятиліття з різною метою та супроводжених різними доданими аналітичними базами.

Крім позитивного досвіду О. Кропивний виявляє й недоліки в організації та функціонуванні українських колекцій, застосовуючи *критичний підхід*. Автор відзначає обмеженість мультимедійного контенту, невідповідність міжнародним архівним стандартам, спрощене структурування (с. 134); щодо ЛЕК НМАУ оприявнюється «технічна суперечність між логікою наукового опису та «деревоподібним» структуруванням цифрових архівів у файлових системах, що призводить до розсинхронізації резервних копій та помилок у назвах файлів» ЛЕК (с. 150). Аналіз сучасного стану найбільших колекцій доводить нерівномірність їх цифрової організації, фрагментацію, «відсутність єдиної системи ідентифікації та централізованого резервування даних» (с. 249). Для мережевих ресурсів серйозною проблемою є неврегульованість авторських і суміжних прав виконавців і записувачів, не уніфіковані принципи оцифрування аналогових записів (с. 150);

а також зазначене використання засобів ШІ, задіяного в згенерованих зображеннях та «непрокомунікованій колоризації ілюстративних матеріалів» (с. 148–149).

З-поміж інших у роботі детально розглянуто систему метаданих, укладену в ЛЕК НМАУ (місце навчання дисертанта) як доступну аналітичну платформу, з якої почалося осмислення проблеми та її розробка. Автор представляє документальну прото-базу даних ЛЕК (Додатки В2, В3, В4, с. 215, 277–284), презентуючи фундаментальну роботу з диференціації параметрів етномузичних творів, запроваджену Іриною Клименко у форматі таблиць Excel, котрі є та ймовірно лишаться в найближчому майбутньому актуальною інформаційною базою етномузичних матеріалів, диференційованою за 160 параметрами опису (Додаток В2). Це дозволяє здійснювати статистичний аналіз, забезпечує інструментом відбору зразків за потрібними ознаками. Скрупульозно впорядковані таблиці, які постійно оновлюються та доповнюються новими матеріалами, стають основою для селекції показників у процесі формування метаданих електронного сховища.

У третьому розділі автор аналізує досвід укладання тих європейських репозиторіїв, які є основою наукової діяльності етномузикологів у трьох інституціях (Польща: Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk; Словенія: Інститут етномузикології Науково-дослідного центру Словенської академії наук і мистецтв, Канада: Архів української культури імені Б. Медвідського при Університеті Альберти). Вибір їх для розгляду зумовлений значною мірою тим, що автор мав нагоду особисто відвідати наукові заклади та пройшов, фактично, професійний майстер-клас із опанування технологічних та аналітичних методів роботи з архівами. У списку установ, які сформували власну модель структурованої організації метаданих, бачимо ще дві інституції окрім вище зазначених (с. 154), досвід яких виявляється корисним. У розділі детально розглянуто принципи структурування трьох репозиторіїв, які «за характером архівованих матеріалів є близькими

до реалій вітчизняної музичної архівістики» та, за всіх відмінностей між ними, демонструють «сумісні траєкторії розвитку» (с. 169).

На основі осмислення вітчизняного й зарубіжного досвіду автор відтак пропонує у 4 – 5 розділах дисертації власну розробку базової архітектури Цифрового репозиторію УМФ. Він мислиться як централізоване сховище для всіх видів музичних фольклорних матеріалів як єдиної системи, призначеної для їх упорядкування, зберігання, аналізу та широкого доступу через мережу Інтернет (дослідницького – для авторизованих користувачів та публічного – у демонстраційному режимі) (с. 171). У широкому розумінні це вебсервер, що зберігає інформацію, у розробці якого автор визначив вісім етапів (с. 172). Подальший виклад матеріалу в цілому наслідує означений план. Описується розроблена базова серверна архітектура репозиторію, де використано «технології надлишковості, файлових систем із контролем цілісності, багаторівневого резервного копіювання за принципом «3–2–1», «журналювання операцій» і розмежування видів доступів до архіву»; інформація поділяється на дані й метадані (обидва охарактеризовані), підготовлено проєкт схеми метаданих на базі стандарту Dublin Core (с. 250–251). Таким чином, автор створює методологічну й технологічну основу для впорядкування фольклорних аудіо-візуальних колекцій в Україні, яка дозволяє інтегрувати різні етномузичні зібрання.

У процесі обговорення роботи до дисертанта була висловлена низка зауважень, які О. Кропивний урахував, допрацювавши текст. Відтак сформулюю три питання, завдяки яким буде уточнено авторську позицію.

- 1) Якого часу потребує, на ваш погляд, організація повноцінного функціонального Цифрового репозитарію для ПНДЛ НМАУ, які ресурси для цього необхідні?
- 2) За який час до цифрового архіву нашої ПНДЛ НМАУ можуть бути долучені приватні експедиційні та аналітичні архіви всіх викладачів і співробітників-етномузикологів, які були до неї причетні?

3) У зв'язку з можливістю доступу до архіву сторонніх осіб, якими є шляхи юридичного розв'язання проблеми авторського права та етичних стосунків укладачів, виконавців і користувачів?

Рецензована дисертація Олександра Кропивного є самостійним новаційним мультидисциплінарним завершеним дослідженням, яке демонструє ефективний науковий результат і його практичну апробацію, що може бути значно розширена за відповідних сприятливих умов і залученню фахівців. Публікації у фахових виданнях достатньою мірою віддзеркалюють формування концепції автора і послідовність роботи. Рівень її виконання відповідає кваліфікаційним вимогам МОН України, тож, вважаю, що дисертант Кропивний Олександр Олександрович є гідним присудження йому наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 – музичне мистецтво.

Рецензент

кандидат мистецтвознавства, доцент,
в. о. професора кафедри старовинної музики
Національної музичної академії України

О. Ю. Шевчук